

HRANICE – JEDEN LETNÍ DEN

Hranice, Tichý typ, 2008, 106 s.

Je to brožovaná knížka, která na černobílých fotografiích zachycuje současné Hranice. Zdá se jakoby autor celou knížkou sledoval hned několik ne úplně souvisejících cílů. Z jednoho pohledu jde o produkt turistický – texty jsou důsledně uváděny v české, anglické, německé, francouzské, nizozemské a polské verzi, přičemž hlavní složkou jsou obrazy města. Je vlastně podivné, že od roku 1985 nevyšla o Hranicích žádná fotografická kniha, nepočítáme-li specifické Pospěchovo (O)hraničení – Momentky z Hranic 1996–2002 (2002). Polákův projekt ovšem takovou knihou také vlastně není, je příliš málo reprezentativní, a to jak výpravou, tak obsahem fotografií. Nevěnuje se totiž zdaleka jen „výkladním skříním“ hranické architektury a přírody, ale dává prostor i méně vábným místům jako jsou panelová sídliště, nádraží atd.

To knihu řadí spíš k pokusům spojit fotografii s antropologií. Na fotografiích nenajdeme lidi, v úvodu knihy se koneckonců dočteme: „Záměrem našeho fotografického projektu bylo zachytit prázdné město, přinést obraz míst ve vzácných chvílích, kdy je nezaplňují lidé. Zároveň jsme chtěli dát fotografiím dokumentární rozměr, takže jsme fotografovali město v průběhu jediného dne. Mezi východem a západem slunce v neděli 6. července 2008 jsme pořídili takřka dva tisíce snímků, z nichž jsme nakonec vybrali tuto kolekci.“ Záměr zajímavý, výsledným fotografiím však ubírá na půvabu děsná kvalita polygrafického provedení a také černobílost snímků, ačkoli ta je dána zřejmě hlavně ekonomickými možnostmi vydavatele.

Třetí rozměr knihy je historický. Velký důraz je kladen na jednotlivé zajímavější architektonické objekty, popisky pak často obsahují rok realizace dané stavby, občas i takový, který není v literatuře běžně znám. Sympaticky edukativní charakter má také snaha nepřekládat názvy lokalit „běžně turisticky“ (např. Komenského ulice jako Komenského Street), ale dát jim pro cizince smysluplný tvar (Comenius Street). V předmluvě knihy se píše o tom, že tato kolekce fotografií z jediného dne se „postupem let změní z fotografické procházky po současném městě v album historických fotografií“. Ano, přesně tak. Spíš než jako dárek své francouzské přítelkyni bych si knížku koupil pro sebe, abych si za deset let zavzpomínal, jak Hranice vypadaly. Už teď – po roce – jsou tu místa, která se výrazně proměnila. Škoda, že s tímhle záměrem v Hranicích zřejmě nikdo koncepčně nepracuje. Taková knížka *Hranice ve fotografii 1990–2000* by přece stála za vydání!

JAROSLAV VYVÁHALA

Tomáš Pospěch (ed.)

POVĚSTI Z HRANICKA

FAJERMONI, VEŠČÁCI, POSECI A JINÁ UZŘELÁ HLŮZA

Hranice, nakladatelství DOST, 2007, 256 s., ilustrace Nora Procházková

Tomáš Pospěch už v roce 1994 začal v Hranických novinách vydávat seriál Pověsti z Hranicka pojatý dokonce jako příloha s vlastním stránkováním určená k vystřihování a pozdějšímu svázání. Těžko říct, kolik čtenářů se až do tohoto stádia dostalo. Po třinácti letech přichází Pospěch s knížkou Pověsti z Hranicka – Fajermoni, veščáci, poseci a jiná uzřelá hlůza. Je sličně ilustrována, tisk je barevný, papír kvalitní, rozhodně hezká knížka, vlastně první svého druhu,

61 poněvadž jediná podobná záležitost – Heleny Lisické Pohádky a pověsti z Moravské brány (1968) – má regionálně mnohem širší záběr, což nutně znamená, že se pro Hranicko omezuje na pár nejzajímavějších kusů a drobné útvary, jako jsou např. pověrečné historky, skoro úplně pomíjí. Pospěch jde hlouběji, knížka však nevznikla jeho sběratelskou činností (kde také dnes vzít na Hranicku „autentické lidové vypravěče“?), vychází ze zhruba dvou stovek pověstí publikovaných v Záhorské kronice v 1. polovině 20. století, k tomu přidává několik málo textů z jiných zdrojů. Víceméně se drží jejich publikované podoby, což je dobře, neboť nejrůznější jazykové modernizace, ke kterými rádi přistupují novinoví redaktoři, spíš jejich obsahu ubližují. Je ovšem potřeba poznamenat, že už ta podoba pověstí, která byla otištěna v Záhorské kronice, je většinou silně beletrizována autory (zasilatelé) textů. V archivu Záhorské kroniky mimochodem najdeme řadu pověstí, které nebyly publikovány, protože představovaly jen nově převyprávěné verze věcí publikovaných již dříve v některé ze sbírek 19. století. Obecnější problémy vydávání pověstí však nechme stranou.

Knížka neobsahuje všechny pověsti, které v Záhorské kronice vyšly, jde o výběr, byť dosti široký. Tam, kde Pospěch nečerpá ze Záhorské kroniky, je těžké se ubránit dojmu nahodilosti výběru. Doslov Jiřího J. K. Nebeského v tomhle ohledu leccos naznačuje, ale ani on zdaleka neodkazuje na všechno, co je k dispozici pro systematický sběr (a výzkum) místních pověstí. S podivem je hlavně to, že nebyly využity německé sbírky regionálních pověstí vydávané v první polovině 20. století. Vždyť sbírka boškovského učitele Franze Götze Sagen des Bezirkes Mähr.-Weißkirchen (1932) se regionálně víceméně kryje s Pospěchovým záběrem, byť těžiště je samozřejmě v německy mluvících částech bývalého hranického okresu. Pro Potštátsko existuje nejvzeverubnější souhrn jako součást knihy Heimatsbuch Bodenstadt und das Bodenstädter Ländchen (1984). Škoda, že právě v Pospěchově knížce, která mohla bez historických resentimentů poprvé spojit české a německé regionální tradice, jsme z německých oblastí odkázáni jen na to, co bylo adaptováno před osmdesáti lety pro Záhorskou kroniku.

Záhorská kronika sice přinesla mnoho pohádek a pověstí, ale s rokem 1950, kdy bylo její vydávání zastaveno, se výzkum v této oblasti naštěstí nezastavil. Nemyslím na teoretické práce, ale právě na regionální bádání. Na Hranicku odvedli v tomhle směru mnoho Marie a Josef Mikulíkoví. Vezmeme-li si do ruky jejich Střítež nad Ludinou v mozaice dějin Hranicka (2002), pak v oddíle Marie Mikulíkové Střítežské pověsti a pohádky odposlouchané i převyprávěné najdeme celkem 17 textů. Tři z nich byly otištěny již v Záhorské kronice (1947), u Pospěcha ale nejsou ani ty. Střítežsko je tu zastoupeno trojicí jiných drobných pověstí (ze Záhorské kroniky 1941). Při srovnání těchto textů není příliš jasné, proč Pospěch vybral tyto a ne tamty. Je to jistě věc osobního vkusu, ale fakt, že celá (publikovaná!) práce manželů Mikulíkových byla pomínuta, je na pováženu.

Vydávání regionálních pověstí je dnes poměrně běžné. Viz např. Věry Krejčířové Pověsti a též trochu pravdy ode hradu helfštýnského (2004). Shodou okolností současně s Pospěchovým výběrem vyšla v Lipníku z pozůstalosti Jaroslava Polky knížka Smích a pláč moravského městečka aneb Moravské pohádky a pověsti z Lipenského Záhoří (2007). V porovnání s ní je Pospěchova knížka lepší vlastně po všech stránkách – celkovým grafickým řešením, typografickou pečlivostí, uváděním zdrojů a v neposlední řadě texty samotnými. Polkovy útvary jsou velmi (nezájživně) beletrizované a širokou množinu pověstí redukuje na ty zřejmě nejméně zajímavé, totiž „pohádkové“ (v tom významu, jaký termínu pohádka vtiskl konec 19. století, a do krystalické podoby jej dovedl český film), hrůzostrašná vyprávění o fajermonech, posecích, věščácích atd., která akcentuje Pospěch, u Polky téměř nenajdeme. Takže Hranické pověsti v kontextu doby hodnotím čtyřmi z pěti pomyslných hvězdiček.